

การศึกษาเพื่อการออกแบบศาลาการเปรียญวัดหงส์รัตนาราม

นาย สุภากร อนันต์โชค

ศูนย์วิทยพัทยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2546

ISBN: 974-17-3710-6

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

121237104

A STUDY FOR ARCHITECTURAL DESIGN OF SALA KARNBARIAN
IN WAT HONGRATTANARAM

Mr. Thakoon Anantachoke

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Architecture in Architecture

Department of Architecture

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2003

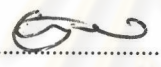
ISBN: 974-17-3710-6

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาเพื่อการออกแบบศาลาการเปรียญวัดหงส์รัตนาราม
โดย จุฑากร อนันตโชค
สาขาวิชา สถาปัตยกรรม
อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รองศาสตราจารย์ ดร. ภาณุ โสภณ สุวรรณศิริ

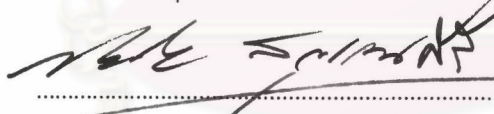
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้มหาวิทยาลัยมอบหมายวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ สัจกุล)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ผุสดี ทิพทัส)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(อาจารย์ เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร.ภาณุ โสภณ สุวรรณศิริ)

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แน่นน้อย ศักดิ์ศรี)

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์/ไชแสง สุชะวัฒนะ)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ประชา แสงสายัณห์)

ฐากร อนันต์โชค: การศึกษาเพื่อการออกแบบศาลาการเปรียญวัดหงส์รัตนาราม. (A STUDY FOR ARCHITECTURAL DESIGN OF SALA KARNBARIAN IN WAT HONGRATTANARAM) อ. ที่ปรึกษา: อ.เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี, อ.ที่ปรึกษาร่วม: รศ.ดร. ภิญโญ สุวรรณศิริ, 160 หน้า. ISBN: 974-17-3710-6.

ศาลาการเปรียญเป็นศาสนสถานที่สำคัญในวัด ใช้สำหรับทำบุญบำเพ็ญกุศลทั่วไป ฟังเทศน์ฟังธรรม และใช้เป็นที่พักผ่อนสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ปัจจุบันศาลาการเปรียญที่มีคุณค่าในอดีตได้ชำรุดทรุดโทรมลงตามกาลเวลา ส่วนศาลาการเปรียญที่สร้างขึ้นใหม่ก็ขาดความต่อเนื่องทางพัฒนาการรูปแบบสถาปัตยกรรม การศึกษาเพื่อการออกแบบศาลาการเปรียญวัดหงส์รัตนาราม จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงการพัฒนารูปแบบสถาปัตยกรรม และแนวทางในการออกแบบศาลาการเปรียญในอดีต เพื่อนำมาใช้ออกแบบศาลาการเปรียญวัดหงส์รัตนาราม ซึ่งเป็นวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า และมีความจำเป็นจะต้องสร้างศาลาการเปรียญขึ้นในวัด เพื่อให้มีเสนาสนะสำหรับประกอบกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นสัดส่วน

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ศึกษาศาลาการเปรียญในพระอารามหลวงในกรุงเทพฯ ทั้งหมด 87 วัด ในเรื่องผังบริเวณ รูปทรงอาคาร การใช้สอย ระบบโครงสร้าง และการประดับตกแต่งทางสถาปัตยกรรม

จากการศึกษาทำให้พบว่า ศาลาการเปรียญได้มีการพัฒนารูปแบบสถาปัตยกรรมมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลปัจจุบัน ทำให้ทราบแนวทางในการออกแบบศาลาการเปรียญ คือ ศาลาการเปรียญควรจะต้องอยู่ใกล้ทางเข้าหลักด้านหน้าเขตพุทธาวาส และอยู่ไม่ไกลจากเขตสังฆาวาส โดยมีลานโล่งอยู่ในบริเวณเดียวกัน รูปทรงและผังพื้นของศาลาการเปรียญเกิดขึ้นจากการใช้สอย โดยเพิ่มศาลาขวาง มุขหน้า-หลัง หรือมุขลด เข้ากับส่วนโถงประธานซึ่งเป็นรูปทรงหลักในลักษณะที่แตกต่างกันทำให้รูปทรงของศาลาการเปรียญมีความแตกต่างกันออกไป การใช้สอยศาลาการเปรียญมีความซับซ้อนมากกว่าในอดีต จึงต้องมีส่วนบริการเพิ่มขึ้น ที่สำคัญได้แก่ ห้องน้ำ และห้องเก็บของ โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กเป็นโครงสร้างที่ใช้กันมากในปัจจุบันแทนการใช้โครงสร้างไม้หรือก่ออิฐถือปูน แต่การวางตำแหน่งเสาและผนังส่วนใหญ่ยังคงยึดตามอย่างในอดีต การประดับตกแต่งสถาปัตยกรรมภายนอกจะเน้นที่เครื่องปิดหลังคา และลายหน้าบัน ส่วนภายในจะเน้นที่ฝ้าเพดาน และมีการแสดงภาพพุทธประวัติที่ส่วนคอสอง หรือเป็นภาพแขวนผนัง

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา สถาปัตยกรรม

สาขาวิชา สถาปัตยกรรม

ปีการศึกษา 2546

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

4374124825: MAJOR THAI ARCHITECTURE

KEYWORDS: SALA / SALA KARNBARIAN / WAT HONGRATTANARAM

THAKOON ANANTACHOKE: A STUDY FOR ARCHITECTURAL DESIGN OF SALA KARNBARIAN IN WAT HONG RATTANARAM. THESIS ADVISOR: PAO SUWANASUKSRI, THESIS CO-ADVISOR: ASSOC.PROF. PINYO SUWANKIRI, 160 pp. ISBN: 974-17-3710-6.

Sala Karnbarian is an important building in a temple. It is used to conduct general good deeds, to practice religious precepts and to study dharma for monks. Nowadays, the old valuable Sala Karnbarians were abandoned, where as and the new ones are lack of the development of architectural style.

The objectives of study for architectural design of Sala Karnbarian in Wat Hong Rattanaram are to learn the development of Sala Karnbarian architectural style and the design criteria of Sala Karnbarian in former times in order to design Sala Karnbarian in Wat Hong Rattanaram, which is of historical importance, and possesses valuable architectures. It is necessary to have Sala Karnbarian specifically for those public activities in the temple.

This research includes 87 study cases of royal temples in Bangkok, particularly in layout, mass, usage, structural system and architectural decoration of Sala Karnbarian. It is found that Sala Karnbarian has been developed its architectural style since the time of King Rama I to the present. The design criteria of Sala Karnbarian are as following. It should be located close to the main entrance in front of Buddha area and not far from the monk area. There should be open space in the same area. Mass design and planning of Sala Karnbarian are setup according to its uses. Sala Khwang, front and rare porch or lower porch are added to the main hall in difference ways cause difference architectural form. The use of Sala Karnbarian is now more complex than in the past, hence more services must be added, especially toilets and storage rooms. At the present, reinforce concrete structure is used in stead of wood and masonry structure. However, the column and wall positions are constructed as in the past. The architectural decoration is done mostly on the roof decoration and pediment. Interior decoration is made mostly on the ceiling. Pictures of Buddha story are painted at the frieze or as picture frame on the wall.

Department of Architecture

Field of Study Architecture

Academic Year 2003

Student signature *Thakoon Anantachoke*

Advisor signature *P. Suwanasakri*

Co-advisor signature *Pinyo Suwankiri*

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอขอบคุณ คณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ในด้านสถาปัตยกรรมไทย และในด้านการทิวทัศน์ ทั้งยังได้ให้คำแนะนำ และดูแลเอาใจใส่ ตลอดระยะเวลาการทำวิทยานิพนธ์ จนกระทั่งวิทยานิพนธ์เล่มนี้สามารถสำเร็จลงได้

ข้าพเจ้าขอขอบคุณ เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระภิกษุสงฆ์ทุกรูป และบุคคลต่างๆ ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ ในการให้ข้อมูล และอนุญาตให้สำรวจศาลาการเปรียญ ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้

ข้าพเจ้าขอขอบคุณ พ่อแม่พี่น้อง และญาติสนิทมิตรสหาย ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจ ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ ด้วยดีเสมอมา

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณ บรรพคณาจารย์ที่ได้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะสถาปัตยกรรมอันมีคุณค่า เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ให้ข้าพเจ้าได้ศึกษา และเกิดภาคภูมิใจในความเป็นไทย

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญแผนผัง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	2
1.3 ขอบเขตของการศึกษา.....	2
1.4 วิธีดำเนินการศึกษา.....	3
1.5 ประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษา.....	3
บทที่ 2 ความหมายและความเป็นมาของศาลาการเปรียญ.....	4
2.1 ความหมายของศาลาการเปรียญ.....	4
2.2 ความเป็นมาของศาลาการเปรียญ.....	6
2.3 มูลเหตุแห่งการสร้างและวิวัฒนาการของศาลาการเปรียญ.....	21
บทที่ 3 การศึกษาศาลาการเปรียญในพระอารามหลวงในกรุงเทพฯ.....	24
3.1 การวางตำแหน่งของศาลาการเปรียญในผังบริเวณ.....	36
3.2 ผังพื้นและรูปทรงอาคาร.....	50
3.3 การจัดพื้นที่ใช้สอยของศาลาการเปรียญ.....	65
3.4 ระบบโครงสร้าง.....	80
3.5 การประดับตกแต่งสถาปัตยกรรม.....	87
บทที่ 4 วิเคราะห์การพัฒนาแบบสถาปัตยกรรม และแนวทางการออกแบบศาลาการเปรียญ.....	101
4.1 การพัฒนาแบบสถาปัตยกรรมศาลาการเปรียญในกรุงเทพฯ.....	101
4.2 แนวทางการออกแบบศาลาการเปรียญ.....	109

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 วัดหงส์รัตนาราม	115
5.1 ประวัติความเป็นมาและการปฏิสังขรณ์.....	116
5.2 การวางผังบริเวณ.....	119
5.3 สถาปัตยกรรมภายในพระอาราม.....	123
5.4 กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในพระอาราม.....	136
5.5 ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน.....	138
5.6 แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น.....	139
บทที่ 6 การออกแบบศาลาการเปรียญวัดหงส์รัตนาราม	140
6.1 แนวทางการออกแบบศาลาการเปรียญวัดหงส์รัตนาราม.....	140
6.2 ผลงานการออกแบบศาลาการเปรียญวัดหงส์รัตนาราม.....	143
รายการอ้างอิง	156
บรรณานุกรม	159
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	160

ศูนย์วิทยพัชยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3-1 ตารางแสดงประวัติการบูรณะปฏิสังขรณ์พระอารามและศาลาการเปรียญ.....	24
ตารางที่ 3-2 ตารางแสดงจำนวนพระอารามแบ่งตามการวางตำแหน่งศาลาการเปรียญในผังบริเวณ	49
ตารางที่ 3-3 ตารางแสดงจำนวนศาลาการเปรียญแบ่งตามผังพื้นและรูปทรงอาคาร	64
ตารางที่ 4-1 ตารางเปรียบเทียบการใช้สอยศาลาการเปรียญในอดีต และปัจจุบัน.....	114
ตารางที่ 6-1 ตารางแสดงรายละเอียดการใช้สอยเพื่อการออกแบบศาลาการเปรียญ	141
ตารางที่ 6-2 ตารางแสดงจำนวนสุขภัณฑ์ต่อพื้นที่ใช้สอยจากข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร	141
ตารางที่ 6-3 ตารางแสดงจำนวนสุขภัณฑ์เพื่อการออกแบบศาลาการเปรียญ.....	141

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนผัง

	หน้า
แผนผังที่ 2-1 เจดีย์จุลประโทน วัดพระประโทน นครปฐม	7
แผนผังที่ 2-2 วัดมหาธาตุ สุโขทัย.....	8
แผนผังที่ 2-3 วัดช้างล้อม ศรีสัชนาลัย.....	9
แผนผังที่ 2-4 วัดพุทธไสสวรรคย์.....	10
แผนผังที่ 2-5 วัดพระศรีสรรเพชญ์.....	11
แผนผังที่ 2-6 วัดวรเชษฐาราม.....	12
แผนผังที่ 2-7 วัดไชยวัฒนาราม.....	13
แผนผังที่ 2-8 วัดบรมพุทธาราม.....	14
แผนผังที่ 2-9 วัดหงส์รัตนาราม	15
แผนผังที่ 2-10 วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม	16
แผนผังที่ 2-11 วัดอรุณราชวราราม	17
แผนผังที่ 2-12 วัดเทพธิดาราม	17
แผนผังที่ 2-13 วัดกัลยาณมิตร.....	18
แผนผังที่ 2-14 วัดมกุฏกษัตริยาราม	19
แผนผังที่ 2-15 วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม.....	20
แผนผังที่ 3-1 ผังบริเวณวัดราชโอรสาราม.....	37
แผนผังที่ 3-2 ผังบริเวณวัดบวรนิเวศ.....	37
แผนผังที่ 3-3 ผังบริเวณวัดปรีณายก	38
แผนผังที่ 3-4 ผังบริเวณวัดมเหยงคณ์.....	38
แผนผังที่ 3-5 ผังบริเวณวัดสัมพันธวงศ์	39
แผนผังที่ 3-6 ผังบริเวณวัดราชาธิวาส	40
แผนผังที่ 3-7 ผังบริเวณวัดปากน้ำ.....	40
แผนผังที่ 3-8 ผังบริเวณวัดนางนอง	40
แผนผังที่ 3-9 ผังบริเวณวัดสุวรรณาราม.....	41
แผนผังที่ 3-10 ผังบริเวณวัดอินทาราม	41
แผนผังที่ 3-11 ผังบริเวณวัดสามพระยา.....	41
แผนผังที่ 3-12 ผังบริเวณวัดอินทรวีหาร	42
แผนผังที่ 3-13 ผังบริเวณวัดกนิษฐาณ	42
แผนผังที่ 3-14 ผังบริเวณวัดหิรัญรูจี.....	43
แผนผังที่ 3-15 ผังบริเวณวัดบวรมงคล	43
แผนผังที่ 3-16 ผังบริเวณวัดบรมนิวาส.....	44
แผนผังที่ 3-17 ผังบริเวณวัดทองนพคุณ	44

สารบัญแผนผัง (ต่อ)

	หน้า
แผนผังที่ 3-18 ผังบริเวณวัดชีโนราราม	44
แผนผังที่ 3-19 ผังบริเวณวัดสุทัศน์เทพวราราม.....	45
แผนผังที่ 3-20 ผังบริเวณวัดไตรมิตรวิทยาราม.....	46
แผนผังที่ 3-21 ผังบริเวณวัดมหาพฤฒาราม	46
แผนผังที่ 3-22 ผังบริเวณวัดยานนาวา.....	46
แผนผังที่ 3-23 ผังบริเวณวัดมกุฏกษัตริยาราม.....	47
แผนผังที่ 3-24 ผังบริเวณวัดราชประดิษฐ์สถิติมหาสิมาราม	47
แผนผังที่ 3-25 ผังบริเวณวัดราชบพิธสถิตยมหาสิมาราม	48
แผนผังที่ 3-26 ผังบริเวณวัดหงส์รัตนาราม	48
แผนผังที่ 3-27 ศาลาการเปรียญวัดอินทาราม (หลังเก่า)	75
แผนผังที่ 3-28 ศาลาการเปรียญวัดชัยพฤกษ์มาลา.....	76
แผนผังที่ 3-29 ศาลาการเปรียญวัดรัชฎาธิษฐาน	76
แผนผังที่ 3-30 ศาลาการเปรียญวัดประยูรวงศ์วาส	77
แผนผังที่ 3-31 ศาลาการเปรียญวัดอาวุธวิกสิตาราม (หลังใหม่)	78
แผนผังที่ 3-32 ศาลาการเปรียญวัดหลักสี่.....	79
แผนผังที่ 4-1 ผังบริเวณวัดเทพธิดาราม	101
แผนผังที่ 4-2 ผังบริเวณวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์.....	101
แผนผังที่ 4-3 ผังบริเวณวัดโสมนัสวิหาร.....	103
แผนผังที่ 4-4 ผังบริเวณวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม.....	105
แผนผังที่ 4-5 ผังบริเวณวัดพระศรีมหาธาตุ.....	106
แผนผังที่ 4-6 ผังบริเวณวัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก.....	107
แผนผังที่ 4-7 ผังแสดงพัฒนาการของการวางตำแหน่งของศาลาการเปรียญในบริเวณ	110
แผนผังที่ 5-1 แผนผังแสดงที่ตั้ง และอาณาเขตวัดหงส์รัตนาราม	115
แผนผังที่ 5-2 แผนที่บริเวณวัดหงส์รัตนารามในสมัยรัชกาลที่ 5.....	118
แผนผังที่ 5-3 ผังบริเวณวัดหงส์รัตนาราม.....	119

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 3-1 ศาลาการเปรียญวัดราชโอรสาราม.....	50
ภาพที่ 3-2 ศาลาการเปรียญวัดดาวดึงษาราม.....	51
ภาพที่ 3-1 ศาลาการเปรียญวัดปรีณายก.....	52
ภาพที่ 3-1 ศาลาการเปรียญวัดหนัง.....	52
ภาพที่ 3-1 ศาลาการเปรียญวัดบรมนิวาส.....	53
ภาพที่ 3-1 ศาลาการเปรียญศาลาการเปรียญวัดอินทาราม (หลังใหม่).....	54
ภาพที่ 3-7 ศาลาการเปรียญวัดบวรเมณฑล.....	54
ภาพที่ 3-8 ศาลาการเปรียญวัดสุวรรณาราม.....	55
ภาพที่ 3-9 ศาลาการเปรียญวัดสุทัศน์เทพวราราม.....	55
ภาพที่ 3-10 ศาลาการเปรียญวัดราชชนิตดาราม.....	56
ภาพที่ 3-11 ศาลาการเปรียญวัดพิชัยญาติการาม.....	57
ภาพที่ 3-12 ศาลาการเปรียญวัดกนิษฐาราม.....	58
ภาพที่ 3-13 ศาลาการเปรียญวัดราชาธิวาส.....	59
ภาพที่ 3-14 ศาลาการเปรียญวัดจักรวรรดิราชาวาส.....	59
ภาพที่ 3-15 ศาลาการเปรียญวัดไตรมิตรวิทยาราม.....	60
ภาพที่ 3-16 ศาลาการเปรียญวัดทองนพคุณ.....	60
ภาพที่ 3-17 ศาลาการเปรียญวัดพระศรีมหาธาตุ.....	61
ภาพที่ 3-18 ศาลาการเปรียญวัดชิรธรรมสาธิต.....	62
ภาพที่ 3-19 ศาลาการเปรียญวัดนิมมานรดี.....	63
ภาพที่ 3-20 ศาลาการเปรียญวัดหลักสี่.....	63
ภาพที่ 3-21 การทำบุญบำเพ็ญกุศลทั่วไป.....	65
ภาพที่ 3-22 การจัดเตรียมที่สำหรับทำบุญเลี้ยงพระ.....	65
ภาพที่ 3-23 การเทศน์หลังจากทำวัตรสวดมนต์.....	66
ภาพที่ 3-24 การเทศน์หลังจากทำวัตรสวดมนต์.....	66
ภาพที่ 3-25 ห้องเรียนพระปริยัติธรรม.....	66
ภาพที่ 3-26 การเรียนพระปริยัติธรรมภายในโรงประฐาน.....	66
ภาพที่ 3-27 การทำบุญบำเพ็ญกุศลศพ.....	67
ภาพที่ 3-28 การทำวัตรสวดมนต์.....	68
ภาพที่ 3-29 การจัดโรงประฐานแบบมีธรรมาสน์เป็นประฐาน.....	69
ภาพที่ 3-30 การจัดโรงประฐานแบบมีพระพุทธรูปเป็นประฐาน.....	69
ภาพที่ 3-31 การจัดโรงประฐานแบบไม่มีธรรมาสน์ และพระพุทธรูปเป็นประฐาน.....	70
ภาพที่ 3-32 การใช้ด้านหลังของธรรมาสน์เป็นพื้นที่เก็บของ.....	70

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 3-33 การใช้ด้านหลังของธรรมาสน์เป็นพื้นที่เก็บของ.....	70
ภาพที่ 3-34 การใช้มุมด้านหน้าและด้านหลังเป็นพื้นที่ส่วนพักคอยและส่วนบริการ.....	71
ภาพที่ 3-35 การใช้บานเชื่อมศาลาขวางเป็นส่วนทางเข้า และใช้ศาลาขวางเป็นส่วนพักคอย.....	71
ภาพที่ 3-36 ศาลารายริมกำแพงด้านหน้า.....	71
ภาพที่ 3-37 ลานโล่งรอบศาลาการเปรียญ.....	72
ภาพที่ 3-38 ลานโล่งที่ด้านยาวของศาลาการเปรียญ.....	72
ภาพที่ 3-39 ลานโล่งที่ด้านสกัดด้านหน้าของศาลาการเปรียญ.....	72
ภาพที่ 3-40 ศาลาขวางใช้เป็นที่พักของผู้ดูแลศาลาการเปรียญ.....	73
ภาพที่ 3-41 อาคารบริการ ใช้ทำอาหาร และเตรียมอาหาร.....	73
ภาพที่ 3-42 ส่วนต่อเติมที่ชั้นล่างใช้เป็นส่วนเก็บของและทำอาหารสำหรับงานทำบุญทั่วไป และงานศพ.....	74
ภาพที่ 3-43 พื้นที่ชั้นล่างสำหรับงานทำบุญบำเพ็ญกุศลทั่วไป และ การจัดเลี้ยง.....	74
ภาพที่ 3-44 ระบบโครงสร้างศาลาการเปรียญวัดอัปสรสวรรค์.....	80
ภาพที่ 3-45 ระบบโครงสร้างศาลาการเปรียญวัดราชสิทธิาราม.....	82
ภาพที่ 3-46 ระบบโครงสร้างศาลาการเปรียญวัดสุทัศนเทพวราราม.....	83
ภาพที่ 3-47 ระบบโครงสร้างศาลาการเปรียญวัดบรมนิวาส.....	85
ภาพที่ 3-48 ระบบโครงสร้างศาลาการเปรียญวัดปากน้ำ.....	86
ภาพที่ 3-49 ระบบโครงสร้างศาลาการเปรียญวัดอินทวิหาร.....	86
ภาพที่ 3-50 ระบบโครงสร้างศาลาการเปรียญวัดพระศรีมหาธาตุ.....	86
ภาพที่ 3-51 ระบบโครงสร้างศาลาการเปรียญวัดหลักสี่.....	86
ภาพที่ 3-52 เครื่องปิดหลังคาศาลาการเปรียญวัดทองธรรมชาติ.....	87
ภาพที่ 3-53 เครื่องปิดหลังคาศาลาการเปรียญวัดราชาธิวาส.....	87
ภาพที่ 3-54 เครื่องปิดหลังคาศาลาการเปรียญวัดปรีณายก.....	88
ภาพที่ 3-55 เครื่องปิดหลังคาศาลาการเปรียญวัดมหาพฤฒาราม.....	88
ภาพที่ 3-56 เครื่องปิดหลังคาศาลาการเปรียญวัดอินทวิหาร.....	88
ภาพที่ 3-57 เครื่องปิดหลังคาศาลาการเปรียญวัดนิมานรดี.....	88
ภาพที่ 3-58 เครื่องปิดหลังคาศาลาการเปรียญวัดเทพธิดาราม.....	89
ภาพที่ 3-59 เครื่องปิดหลังคาศาลาการเปรียญวัดระฆังโฆสิตาราม.....	89
ภาพที่ 3-60 หน้าบันศาลาการเปรียญวัดราชนัดดาราม.....	90
ภาพที่ 3-61 หน้าบันศาลาการเปรียญวัดหนัง.....	90
ภาพที่ 3-62 หน้าบันศาลาการเปรียญวัดระฆังโฆสิตามราม.....	90
ภาพที่ 3-63 หน้าบันศาลาการเปรียญวัดอินทาราม.....	90
ภาพที่ 3-64 หน้าบันศาลาการเปรียญวัดพิชัยญาติการาม.....	91

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 3-65 หน้าบันศาลาการเปรียญวัดราชโอรสาราม.....	91
ภาพที่ 3-66 หน้าบันศาลาการเปรียญวัดสังกระจาย.....	91
ภาพที่ 3-67 หน้าบันศาลาการเปรียญวัดราชาธิวาส.....	92
ภาพที่ 3-68 หน้าบันศาลาการเปรียญวัดนางนอง.....	93
ภาพที่ 3-69 หน้าบันศาลาการเปรียญวัดมเหยงคณ์.....	93
ภาพที่ 3-70 หน้าบันศาลาการเปรียญวัดโพธิ์นิมิตร.....	93
ภาพที่ 3-71 หน้าบันศาลาการเปรียญวัดสังเวชวิศยาราม.....	93
ภาพที่ 3-72 ผนังและช่องเปิดศาลาการเปรียญวัดเทพธิดาราม.....	94
ภาพที่ 3-73 ผนังและช่องเปิดศาลาการเปรียญวัดระฆังโฆสิตาราม.....	94
ภาพที่ 3-74 ผนังและช่องเปิดศาลาการเปรียญวัดอัมพรสวรรค์.....	94
ภาพที่ 3-75 ผนังและช่องเปิดศาลาการเปรียญวัดราชาธิวาส.....	95
ภาพที่ 3-76 ผนังและช่องเปิดศาลาการเปรียญวัดสังข์กระจาย.....	95
ภาพที่ 3-77 ผนังและช่องเปิดศาลาการเปรียญวัดวชิรธรรมสาธิต.....	95
ภาพที่ 3-78 ฐานศาลาการเปรียญวัดเทพธิดาราม.....	96
ภาพที่ 3-79 ฐานศาลาการเปรียญมเหยงคณ์.....	96
ภาพที่ 3-80 ฐานศาลาการเปรียญวัดอัมพรสวรรค์.....	96
ภาพที่ 3-81 ฐานศาลาการเปรียญวัดพระศรีมหาธาตุ.....	96
ภาพที่ 3-82 โครงสร้างหลังคาศาลาการเปรียญวัดเทพธิดาราม.....	97
ภาพที่ 3-83 โครงสร้างหลังคาศาลาการเปรียญวัดศรีสุทธาราม.....	97
ภาพที่ 3-84 โครงสร้างหลังคาศาลาการเปรียญทองนพคุณ.....	97
ภาพที่ 3-85 ฝาเพดานศาลาการเปรียญวัดราชโอรสาราม.....	98
ภาพที่ 3-86 ฝาเพดานศาลาการเปรียญวัดสุทัศน์เทพวราราม.....	98
ภาพที่ 3-87 เสาศาลาการเปรียญวัดหนึ่ง.....	98
ภาพที่ 3-88 ฐานศาลาการเปรียญวัดอินทวิหาร.....	98
ภาพที่ 3-89 ผนังภายในศาลาการเปรียญวัดราชนันทาราม.....	99
ภาพที่ 3-90 ผนังภายในศาลาการเปรียญวัดอินราชาธิวาส.....	99
ภาพที่ 3-91 ผนังภายในศาลาการเปรียญวัดดอนเมือง.....	99
ภาพที่ 3-92 บานประตูภายในศาลาการเปรียญวัดราชโอรสาราม.....	99
ภาพที่ 3-93 บานหน้าต่างภายในศาลาการเปรียญวัดหนึ่ง.....	99
ภาพที่ 3-94 คอสองศาลาการเปรียญวัดทองธรรมชาติ.....	100
ภาพที่ 3-95 คอสองศาลาการเปรียญวัดหนึ่ง.....	100

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 4-1 ศาลาการเปรียญวัดเทพธิดาราม	102
ภาพที่ 4-2 ศาลาการเปรียญวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์	102
ภาพที่ 4-3 ศาลาการเปรียญวัดมเหยงคณ์พาราม	103
ภาพที่ 4-4 ศาลาการเปรียญวัดพิชัยญาติการาม	104
ภาพที่ 4-5 ศาลาการเปรียญวัดระฆังโฆสิตาราม	104
ภาพที่ 4-6 ศาลาการเปรียญวัดราชาธิวาส	105
ภาพที่ 4-7 ศาลาการเปรียญวัดกนิษฐาราม	105
ภาพที่ 4-8 ศาลาการเปรียญวัดสังข์กระจาย	106
ภาพที่ 4-9 ศาลาการเปรียญวัดไตรมิตรวิทยาราม	107
ภาพที่ 4-10 ศาลาการเปรียญวัดปทุมคงคาราม	107
ภาพที่ 4-11 ศาลาการเปรียญพระราม 9 กาญจนภิเษก	108
ภาพที่ 4-12 ศาลาการเปรียญวัดสังเวชวิทยาราม	108
ภาพที่ 4-13 ศาลาการเปรียญวัดสัมพันธวงศ์	108
ภาพที่ 4-14 ภาพแสดงการเพิ่มส่วนประกอบอาคารในรูปแบบต่างๆ	111
ภาพที่ 4-15 แสดงการรับน้ำหนักของศาลาการเปรียญส่วนใหญ่	113
ภาพที่ 5-1 แสดงมุมมองด้านหน้าพระอุโบสถ จากลานหน้าวัด	120
ภาพที่ 5-2 แสดงการตกแต่งบริเวณลานด้านหน้าเขตพุทธาวาส	120
ภาพที่ 5-3 แสดงพระวิหาร	120
ภาพที่ 5-4 แสดงกุฏิหมู่ในเขตสังฆาวาส	121
ภาพที่ 5-5 แสดงเรือนต่างๆในหมู่กุฏิ	121
ภาพที่ 5-6 แสดงหอรบขังแปดเหลี่ยม	121
ภาพที่ 5-7 แสดงสวนพักผ่อนหย่อนใจในบริเวณศาลเจ้าตาก	122
ภาพที่ 5-8 แสดงบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของสระน้ำมนต์ในปัจจุบัน	122
ภาพที่ 5-9 แสดงศาลาท่าน้ำและลานหน้าวัด	122
ภาพที่ 5-10 ผนังพระอุโบสถ	123
ภาพที่ 5-11 รูปแบบสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถ	123
ภาพที่ 5-12 รูปด้านยาวและรูปด้านสกัดของพระอุโบสถ	124
ภาพที่ 5-13 รูปแบบซุ้มประตู และบานประตูของพระอุโบสถ	125
ภาพที่ 5-14 รูปแบบซุ้มหน้าต่าง และบานหน้าต่างของพระอุโบสถ	125
ภาพที่ 5-15 หลังคาและหน้าบันของพระอุโบสถ	126
ภาพที่ 5-16 รายละเอียดหน้าบันของพระอุโบสถ	126
ภาพที่ 5-17 การตกแต่งภายในพระอุโบสถ และพระพุทธรูป	126

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 5-18 รายละเอียด ภาพแขวนเหนือหน้าต่าง บานหน้าต่าง และเสา ภายในพระอุโบสถ	126
ภาพที่ 5-19 ฝ้าเพดานภายในพระอุโบสถ	127
ภาพที่ 5-20 ชุ่มเสมาบริเวณพระอุโบสถ	127
ภาพที่ 5-21 ผนังพระวิหาร มาตรฐาน	128
ภาพที่ 5-22 รูปแบบสถาปัตยกรรมของพระวิหาร	128
ภาพที่ 5-23 รูปด้านสกัด และรูปด้านยาวของพระวิหาร	128
ภาพที่ 5-24 รูปแบบชุ่มประตู และบานประตูของพระวิหาร	129
ภาพที่ 5-25 รูปแบบชุ่มหน้าต่าง และบานหน้าต่างของพระวิหาร	129
ภาพที่ 3-26 รายละเอียดหลังคาและหน้าบันของพระวิหาร	129
ภาพที่ 3-27 การตกแต่งภายในพระวิหาร	129
ภาพที่ 5-28 รูปแบบสถาปัตยกรรมของศาลาลอย	130
ภาพที่ 5-29 รูปแบบสถาปัตยกรรมของศาลาราย	130
ภาพที่ 5-29 รูปแบบสถาปัตยกรรมของชุ่มประตูทรงคฤห์แบบตรีมุข	131
ภาพที่ 5-30 รายละเอียดหน้าบันของชุ่มประตูทรงคฤห์แบบตรีมุข	131
ภาพที่ 5-31 รูปแบบสถาปัตยกรรม ของเจดีย์ทรงระฆัง	132
ภาพที่ 5-31 รูปแบบสถาปัตยกรรม ของเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง	132
ภาพที่ 5-32 ผนังหมู่กุฏิ	133
ภาพที่ 5-33 รูปด้านหน้าหมู่กุฏิ	134
ภาพที่ 5-34 รูปด้านข้างหมู่กุฏิ	134
ภาพที่ 5-35 หอสวดมนต์ในหมู่กุฏิ	134
ภาพที่ 5-36 รูปแบบสถาปัตยกรรมหอพระไตรปิฎก	135
ภาพที่ 5-37 รูปแบบสถาปัตยกรรมหอรฆังสี่เหลี่ยม และหอรฆังแปดเหลี่ยม	135